

РЕПУБЛИКА СРПСКА
ФИСКАЛНИ САВЈЕТ
РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

REPUBLIKA SRPSKA
FISKALNI SAVJET
REPUBLIKE SRPSKE

МАКРОЕКОНОМСКА И ФИСКАЛНА КРЕТАЊА И АНАЛИЗЕ

2. БРОЈ

ФИСКАЛНА КРЕТАЊА И КАРАКТЕР ФИСКАЛНЕ ПОЛИТИКЕ У 2023. ГОДИНИ

Септембар 2023. године

САДРЖАЈ

1. МАКРОЕКОНОМСКА И ФИСКАЛНА КРЕТАЊА У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ

1.1. МАКРОЕКОНОМСКА КРЕТАЊА У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ

1.2. ЈАВНЕ ФИНАНСИЈЕ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

1.3. АКТУЕЛНОСТИ ЕКОНОМСКЕ ПОЛИТИКЕ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

2. ФИСКАЛНА КРЕТАЊА У СВИЈЕТУ И КАРАКТЕР ФИСКАЛНЕ ПОЛИТИКЕ У 2023. ГОДИНИ

2.1. ФИСКАЛНА КРЕТАЊА У СВИЈЕТУ 2022. ГОДИНЕ

2.2. КАРАКТЕР ФИСКАЛНЕ ПОЛИТИКЕ У 2023. ГОДИНИ

1. МАКРОЕКОНОМСКА И ФИСКАЛНА КРЕТАЊА У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ

1.1. Макроекономска кретања у Републици Српској

Табела 1: Основни макроекономски показатељи Републике Српске, у првом полугодишту 2023. године

ПОКАЗАТЕЉ	01.01-30.06.2023/ 01.01-30.06.2022.
БДП, реална стопа раста, просјек годишњих стопа за прва два квартала 2023.	0,8%
Индустријска производња, годишња стопа промјене	-3,4%
Индекс потрошачких цијена, годишња стопа промјене	6,2%
Извоз, годишња стопа промјене	-3,1%
Увоз, годишња стопа промјене	-0,2%
Покривеност увоза извозом	78,2%
Просјечна нето плата	1.284 КМ

Извор: Приказ Фискалног савјета Републике Српске на бази података РЗСРС.

У првом полугодишту 2023. године настављен је тренд успоравања привредне активности започет од трећег квартала 2022. године услед неповољних економских околности изазваних дешавањима у Украјини, односно међународним економским и геополитичким сукобима у свијету. Бруто домаћи производ Републике Српске у првом кварталу 2023. године забиљежио је реални раст од 0,9%, а у другом кварталу 0,7%, што говори да привредна активност успорава али и даље биљежи позитивне стопе раста која у просјеку за прво полугодиште износи 0,8%.

У јуну 2023. године дошло је до пада индустријске производње, како на међумјесечном, тако и на међугодишњем нивоу. Међугодишњи подаци индустријске производње Републике Српске показују пад, односно у јуну 2023. године у поређењу са јуном 2022. године, индустријска производња је мања за 7,5%. Подаци за прво полугодиште 2023. године такође показују да је дошло до пада индустријске производње, и то за 3,4% у односу на прво полугодиште 2022. године.

У првом полугодишту 2023. у односу на исти период 2022. године, стопа инфлације, мјерена годишњом стопом промјене потрошачких цијена, и даље је висока али је евидентно успоравање исте од почетка текуће године. Међутим, раст цијена у основним одјељцима потрошње и даље се негативно одражава на куповну моћ становништва. Сви одјељци потрошње, изузев одјељка Одјећа и обућа и Превоз, остварили су раст цијена у првом полугодишту 2023. године, а највећи допринос расту инфлације у првом полугодишту 2023. године дала је област Хране и безалкохолних пића (раст од 16,6%).

Покривеност увоза извозом у првом полугодишту 2023. године од 78,2% може се окарактерисати као добар резултат у спољној трговини Републике Српске. Међутим, анализа осталих показатеља спољнотрговинске размјене показује да је укупан обим спољне трговине остварио пад у посматраном периоду, при чему је стопа пада извоза (-3,1%) већа од стопе пада увоза (-0,2%).

У првом полугодишту 2023. године је остварена просјечна нето плата од 1.284 КМ, што је за 11% номинално више од нето плате остварене у истом периоду 2022. године.

- У прва два квартала 2023. године остварене су ниске али позитивне стопе реалног раста БДП-а, што показује да се наставља тренд успоравања привредне активности у Републици Српској који је започет трећег квартала 2022. године.

Усљед неповољних економских околности изазваних дешавањима у Украјини, те посљедично усљед високе и растуће глобалне инфлације, високог нивоа спољних ризика и неизвјесности, привредни раст Републике Српске од трећег квартала 2022. године успорава, али биљежи позитивне реалне стопе раста. Иста тенденција у кретању привредне активности је настављена и у првом полугодишту 2023. године.

Према процјенама Републичког завода за статистику Републике Српске, просјечна реална стопа раста БДП-а Републике Српске од почетка 2023. године износи 0,8%. Наведено говори да се Република Српска суочава са трендом успоравања привредне активности, што је случај са већином земаља у окружењу и ЕУ. Ради поређења, просјечне реалне стопе раста БДП-а у прва два квартала 2023. године у земаљама у окружењу износиле су: у Србији 1,3% (Q1:0,9%, Q2:1,7%), у Хрватској 2,75% (Q1:2,8%, Q2:2,7%), у Словенији 1,25% (Q1:0,9%, Q2:1,6), те 9,4% у Црној Гори (Q1:6,1%, Q2:12,7%). Просјечна реална стопа раста БДП-а у Европској унији у првом полугодишту 2023. године процјењује се на нивоу од 0,8% (Q1:1,1%, Q2:0,5%).¹

Квартални бруто домаћи производ један је од најважнијих макроекономских индикатора на нивоу укупне економије. Квартални БДП је изузетно битан и неопходан за анализу економских кретања у текућој години и за поуздану рану процјену БДП-а за претходну годину. Имајући у виду наведено, у наставку је приказана табела са годишњим реалним стопама раста Републике Српске по кварталима у периоду од 2015. до посљедњих објављених података за 2023. годину.

Табела 2: Реалне стопе раста БДП Републике Српске по кварталима, годишња стопа промјене, у %

БРУТО ДОМАЋИ ПРОИЗВОД, КВАРТАЛНИ, реалне стопе раста, у %									
	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.	2023.
Q1	1,5	3,0	2,9	3,6	1,8	1,5	2,1	4,5	0,9
Q2	2,1	2,6	3,1	3,7	2,3	-6,8	10,0	4,9	0,7
Q3	2,4	4,0	3,2	3,8	3,0	-3,4	6,3	2,9	
Q4	2,6	4,5	3,0	3,7	2,6	-2,4	6,9	1,8	
ГОДИШЊА СТОПА	2,8	3,5	3,1	3,9	2,5	-2,5	6,9	3,9²	0,8

Извор: Приказ Фискалног савјета Републике Српске на бази података Републичког завода за статистику Републике Српске.

Значајније успоравање привредне активности због негативних економских кретања изазваних дешавањима у Украјини, те усљед растућих ризика и неизвјесности узрокованих високом и растућом глобалном инфлацијом и међународним геополитичким сукобима, започето од трећег квартала 2022. године настављено је и 2023. године. Подаци у

¹ Извор: OECD. (2023). <https://stats.oecd.org/Index.aspx?QueryName=350>.

² Према Саопштењу Републичког завода за статистику РС од 17.07.2023. године, номинални БДП Републике Српске за 2022. годину износи 14.535,31 милиона КМ, а реална стопа раста БДП за 2022. годину износи 3,9%.

претходној табели показују да су у 2023. години остварене најниже стопе раста када се посматрају годишње стопе раста по кварталима од 2015. године. Међутим, иако се ради ниским стопама реалног раста, неопходно је имати у виду да су стопе раста и даље позитивне. Наведено потврђује да привреда Републике Српске сноси, као и остале земље у окружењу, негативне економске посљедице изазване кризом из 2022. године, уз дугорочне негативне посљедице кризе корона вируса из 2020. године.

Успоравање привредне активности у Републици Српској настављено је и 2023. године што показују стопе раста за прва два квартала текуће године. Реални раст бруто домаћег производа у првом кварталу 2023. године у односу на први квартал 2022. године износио је 0,9%, док је реални раст бруто домаћег производа у другом кварталу 2023. године у односу на други квартал 2022. године износио 0,7%³.

Будући да је анализа кретања кварталног БДП-а показала да је у прва два квартала 2023. године забиљежено успоравање привредног раста, у наставку је анализирана производна структура БДП по кварталима, како би се утврдили узроци таквог кретања.

Табела 3: Реалне стопе раста БДП Републике Српске по дјелатностима, годишња стопа промјене у односу на исти квартал претходне године, у % и учешће дјелатности БДП-у

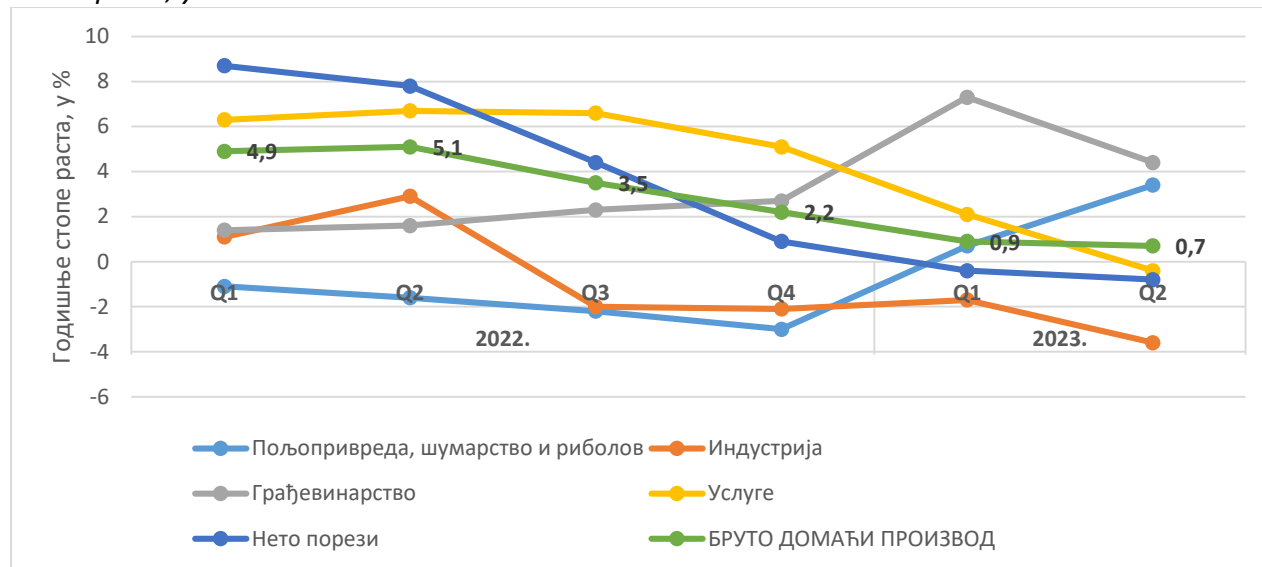
	Стопе раста, у %						Учешће у БДП-у, у %					
	2022.				2023.		2022.				2023.	
	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2
Пољопривреда, шумарство и риболов	-1,1	-1,6	-2,2	-3,0	0,7	3,4	7,2	7,2	7,8	6,4	7,0	7,7
Индустрија	1,1	2,9	-2,0	-2,1	-1,7	-3,6	20,8	21,0	19,5	21,3	20,0	19,9
Грађевинарство	1,4	1,6	2,3	2,7	7,3	4,4	3,5	5,4	6,7	7,5	4,0	5,2
Услуге	6,3	6,7	6,6	5,1	2,1	-0,4	49,4	47,7	49,2	48,1	49,0	48,8
Нето порези	8,7	7,8	4,4	0,9	-0,4	-0,8	19,1	18,7	16,8	16,7	19,0	18,3
БРУТО ДОМАЋИ ПРОИЗВОД	4,9	5,1	3,5	2,2	0,9	0,7	100	100	100	100	100	100

Извор: Приказ Фискалног савјета Републике Српске на основу података Републичког завода за статистику Републике Српске.

Посматрано по подручјима класификације дјелатности, у другом тромјесечју 2023. године значајан реални раст бруто додате вриједности забиљежен је у подручјима: Финансијске дјелатности и дјелатности осигурања за 8,9%, Информације и комуникације за 7,8%, Стручне, научне и техничке дјелатности, те Административне и помоћне услужне дјелатности за 7,7%. Реални пад бруто додате вриједности забиљежен у подручјима: Вађење руда и камена; Прерађивачка индустрија; Производња и снабдијевање електричном енергијом, гасом, паром и климатизација; Снабдијевање водом, канализација, управљање отпадом и дјелатности санације животне средине за 3,6% а од тога у Прерађивачкој индустрији за 7,0%. Наведена подручја са негативним стопама раста неутралисале су, односно значајно су умањиле раст других дјелатности, тако да је БДП Републике Српске од почетка 2023. године збирно посматрано остварио скроман реалан раст.

³ Процјена кварталног БДП према Саопштењу РЗС РС број 279/23 од 31.08.2023. године.

Графикон 1: Годишње реалне стопе раста БДП Републике Српске, по производним секторима, у %

Извор: Приказ Фискалног савјета Републике Српске на основу података Републичког завода за статистику Републике Српске.

Обзиром на чињеницу да услужни сектор чини најзначајнији дио БДП-а Републике Српске према производном приступу (око 50%), привредни раст у првом кварталу 2023. године био је вођен услужним сектором. Међутим, услужни сектор у Q2 2023. године забиљежио је пад од -0,4% у односу на Q2 2022. године. Анализа дјелатности које чине услужни сектор показује да је већина дјелатности наставила са солидним кретањима уз сличан образац кретања као у кварталима претходне године, док је сектор Трговине забиљежио пад (-0,8%). Наведено кретање услужног сектора умањило је збирну стопу привредног раста Републике Српске када се посматра прво полугодиште 2023. године.

Посматрано са производне стране, економски раст у другом кварталу 2023. године био је вођен растом у сектору Пољопривреде, шумарства и риболова (3,4%), те у сектору Грађевинарства који је забиљежио повећање од 4,4%. Док је услужни сектор у претходним кварталима имао значајан допринос за укупан привредни раст, исти у другом кварталу 2023. године негативно утиче на укупну привредну активност, обзиром да је забиљежен пад од -0,4%. Такође, мањи физички обим производње прерађивачке индустрије услед смањене спољне тражње највећим дијелом је утицао на пад укупне индустријске производње.

Анализа учешћа дјелатности у БДП-у оствареном у другом кварталу 2023. године у односу на просјечна квартална учешћа у 2022. години показује да је дошло до незнатних промјена у производној структури БДП-а Републике Српске. Анализа података о учешћу указује да су одређене дјелатности, попут Вађења руде, производња и снабдијевање електричном енергијом, те Трговине, саобраћаја и туризма, Грађевинарство, затим дјелатности Информације и комуникације, Пословање некретнинама, повећале своје учешће у БДП-у Републике Српске у другом кварталу 2023. године. С друге стране, смањење учешћа забиљежено је за дјелатност Прерађивачке индустрије. Иако је Прерађивачка

индустрија незнатно смањила учешће у БДП у односу на просјек 2022. године, иста је у великој мјери утицала на укупна привредна кретања, односно пад у Прерађивачкој индустрији се значајно одразио на успоравање укупне привредне активности Републике Српске у текућој години.

У малим отвореним економијама, попут економије Републике Српске, постоји значајна и директна веза између економских кретања земаља са којима имају највећу спољнотрговинску размјену и остварења БДП-а тих земаља. С обзиром да се највећи дио спољнотрговинске размјене Републике Српске одвија са земљама чланицама Европске уније, те да највећи дио страних инвестиција такође долази са подручја наведене интеграције, економски раст Републике Српске у високој мјери одређен је економским кретањима у Европској унији. Наведено говори да су бројни канали преко којих шокови на глобалном нивоу могу потенцијално дјеловати на домаћу привреду, а сама јачина шокова је таква да у великој мери може утицати на привредна кретања малих отворених економија. Самим тим, неспорна је и чињеница високог утицаја глобалних дешавања и кретања на тржишту земаља са којима има највећу спољнотрговинску размјену на економију Републике Српске.

- **Индустријска производња забиљежила је пад у првом полугодишту 2023. године, усљед значајног успоравња привредне активности у земљама које су најзначајнији спољнотрговински партнери Републике Српске, а које је проузроковано негативним економским посљедицама међународних геополитичких сукоба који су ескалирали 2022. године.**

Анализа кретања индустријске производње у периоду јануар-јун 2023. године је показала да је у Републици Српској дошло до пада индустријске производње у односу на период јануар-јун 2022. године. Такође, међумјесечни и међугодишњи подаци о кретању индустријске производње показују да је дошло до пада исте. Тачније, десезонирана индустријска производња у Републици Српској у јуну 2023. године у поређењу са претходним мјесецем (мај 2023. године) мања је за 4,2%.

Међугодишњи подаци такође показују пад исте, односно календарски прилагођена индустријска производња у Републици Српској у јуну 2023. године, у поређењу са јуном 2022. године мања је за 7,5%. Ради поређења, годишње стопе промјене индустријске производње (јун 2023. године у односу на јун 2022. године) у земљама окружења износиле су: 0,3% у Србији, 2,4% у Хрватској, те -1,4% у Њемачкој и -0,8% у Италији.

Осим кретања вриједности индустријске производње, потребно је анализирати и структуру индустријске производње, како би се утврдили извори њеног пада, односно раста. Анализа структуре индустријске производње, према класификацији дјелатности, показује да је највећи допринос паду индустријске производње у првом полугодишту 2023. године имао је пад у области Прерађивачке индустрије (-5,8%) и у подручју Вађење руда и камена (-2,2%) док је, с друге стране, област Производња и снабђевање електричном енергијом гасом, паром и климатизација забиљежила раст од 0,8%. Сходно наведеном, анализа кретања индустријске производње показује да је великим дијелом тренд кретања индустријске производње одређен прерађивачком индустријом, што је и очекивано

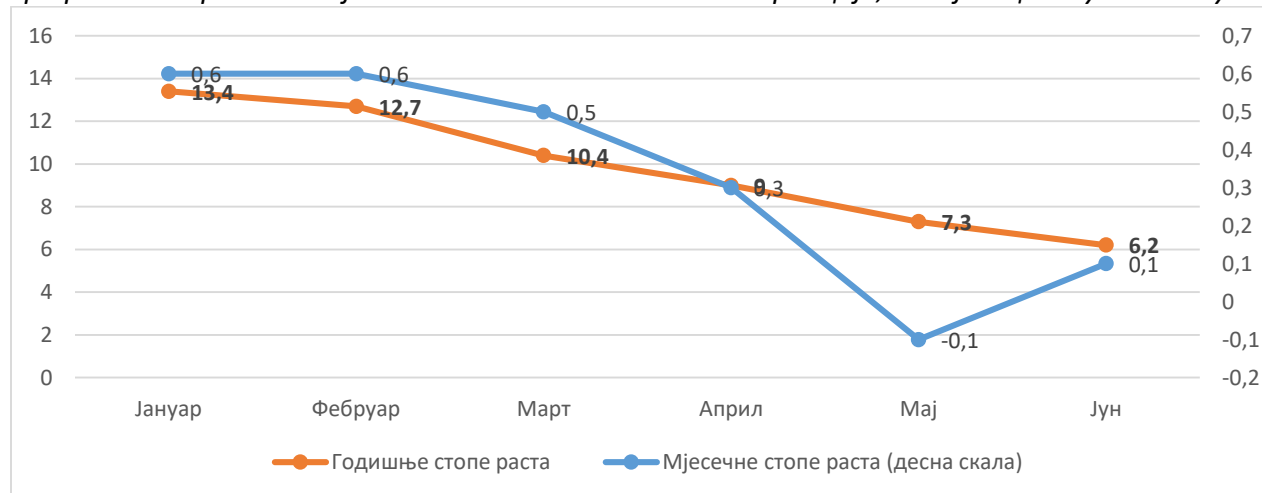
будући да прерађивачка индустрија чини значајан дио, односно има високо учешће у укупној индустријској производњи, и то изнад 62%.

Динамика индустријске производње Републике Српске како у 2022. години, тако и у првом полугодишту 2023. године, прије свега у извозно оријентисаним дјелатностима, највећим дијелом је била под утицајем смањења спољне тражње проузроковано глобалним геополитичким и економским процесима, те посљедично значајним успоравањем привредне активности у земљама које су најзначајнији спољнотрговински партнери. Утицај пада спољне тражње, уз значајан пад прерађивачке индустрије, утицали су да укупна индустријска производња Републике Српске забиљежи пад, што се негативно одразило и на укупну привредну активност Републике Српске у првом полугодишту 2023. године.

- Стопа инфлације у Републици Српској, иако и даље биљежи високе стопе раста, у првом полугодишту 2023. године је успорила, а раст цијена у основним одјељцима потрошње домаћинстава и даље се негативно одражава на куповну моћ становништва.

Инфлација је у јуну 2023. године успорила, посматрајући промјену потрошачких цијена на мјесечном нивоу (0,1%), док је на међугодишњем нивоу и даље остала релативно висока. На годишњем нивоу, у јуну 2023. године у односу на јун 2022. године, индекс потрошачких цијена у просјеку је виши за 6,2%. Ако се посматра прво полугодиште 2023. године у односу на прво полугодиште 2022. године, стопа инфлације је виша за 9,8%.

Графикон 2: Кретање мјесечних и годишњих стопа инфлације, по мјесецима у 2023. г. у %

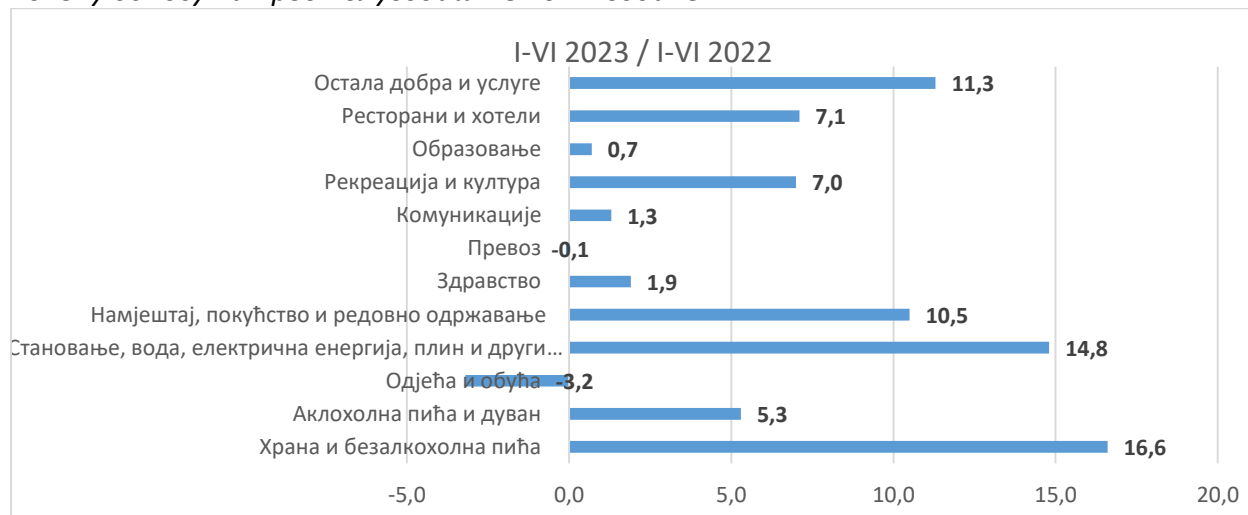

Извор: Приказ Фискалног савјета Републике Српске на основу података Републичког завода за статистику Републике Српске.

Подаци о кретању стопе инфлације приказани на претходном графикону показују да, иако биљежи пад, инфлација је и даље је висока. Када се узме у обзир да одјељци који чине основну, егзистенцијалну потрошњу за већину домаћинстава (Храна и безалкохолна пића, Становање, вода, ел. енергија) и даље биљеже раст цијена, евидентно је да кретање цијене наведених одјељака потрошње и даље утиче на погоршање куповне моћи становништва.

Како би се утврдило које су области потрошње највише утицале на инфлацију у првом полугодишту 2023. године, на наредном графикону приказане су стопе инфлације према одјељцима потрошње у првих шест мјесеци текуће године у односу на исти период претходне године.

Графикон 3: Кретање индекса потрошачких цијена Републике Српске, прво полугодиште 2023. у односу на прво полугодиште 2022. године

Извор: Приказ Фискалног савјета Републике Српске на основу података Републичког завода за статистику Републике Српске.

У првом полугодишту 2023. године, сви одјељци потрошње, изузев два одјељка: Одјећа и обућа и Превоз, остварили су раст цијена. Највећи допринос расту инфлације, у првом полугодишту 2023. године, дала је област Хране и безалкохолних пића (раст од 16,6%), као што је био случај и у 2022. години. Управо је наведени одјељак, уз одјељак Превоза, први забиљежио раст цијена усљед избијања актуелне кризе. Тачније, већ од марта 2022. године евидентна је двоцифрена годишња стопа раста цијена за одјељке Хране и Превоз. У марту 2023. године, у одјељку Превоза, дошло је до пада цијена први пут од избијања кризе, и тренд пада се задржао до краја посматраног периода, односно до јуна 2023. године. Анализа кретања цијена по одјељцима у првих шест мјесеци 2023. године показује да су поједини одјељци остварили значајнији раст цијена, као што је случај са одјељком Становање чије цијене су у јуну 2023. године порасле за 18% у односу на јун 2022. године. Односно, одјељак Становање, вода, електрична енергија, плин, у првих шест мјесеци забиљежио је просјечан раст цијена за 14,8%.

У јуну 2023. године међугодишња инфлација, према концепту хармонизованог индекса потрошачких цијена износила је 6,2% у Републици Српској, а 6,4% у Европској унији и 5,5% у еврозони. У поређењу са земљама Европске уније, већу инфлацију од инфлације у Републици Српској имало је четрнаест земаља. Међугодишња инфлација је у јуну 2023. године била мања у Републици Српској него у Пољској (11%), Аустрији (7,8%), Литванији (8,1%), Летонији (8,2%), Естонији (9%), Чешкој (11,2%), Бугарској (7,5%), Хрватској (8,3%), Мађарској (19,9%), Словачкој (11,3), Словенији (6,6), Румунији (9,3%), Њемачкој (6,8%) и Италији (6,7%).

- **Имајући у виду значајно успоравање привредне активности у земљама које су главни спољнотрговински партнери Републике Српске, спољнотрговински показатељи Републике Српске за прво полугодиште 2023. године могу се оцијенити као солидни, уз евидентно смањење обима спољне трговине, извоза и увоза у другом кварталу 2023. године у односу на први квартал 2023. године.**

Покривеност увоза извозом у првих шест мјесеци 2023. године од 78,2% може се оцијенити као добар резултат у спољној трговини Републике Српске. Међутим, исти је лошији у односу на први квартал 2023. године, а наведено је посљедица већег пада извоза у односу на пад увоза.

Анализа спољне трговине Републике Српске показује да је у првом полугодишту 2023. године забиљежено смањење обима спољнотрговинске размјене за 1,5% у односу на исти период 2022. године. У периоду јануар – јун 2023. године, извезено је робе у вриједности од 2.678 милиона КМ, што је 3,1% мање у односу на исти период 2022. године. Увоз робе је износио 3.425 милиона КМ, што је за 0,2% мање у односу на исти период 2022. године. У првом полугодишту 2023. године спољнотрговински дефицит износио је 747,5 милиона КМ.

Анализа географске структуре спољне трговине показује да је Република Српска у периоду јануар - јун 2023. године, од укупно оствареног извоза, највише извозила у Србију и то у вриједности од 441 милиона КМ (16,5%) и у Хрватску 408 милиона КМ (15,2%). У истом периоду, највише се, од укупно оствареног увоза, увозило из Србије и то у вриједности од 533 милиона КМ (15,6%) и из Италије, у вриједности од 510 милиона КМ (14,9%).

Када се посматра производна структура спољне трговине Републике Српске, у периоду јануар - јун 2023. године, највеће учешће у извозу остварује електрична енергија са 321 мил. КМ, што износи 12,0% од укупног извоза, док највеће учешће у увозу остварују нафтна уља, са укупном вриједношћу од 219 мил. КМ, што износи 6,4% од укупног увоза.

- **Просјечна мјесечна нето плата у Републици Српској у првом полугодишту 2023. године наставља растући тренд, те у јуну 2023. године остварује раст и на годишњем и на мјесечном нивоу.**

Просјечна мјесечна нето плата у Републици Српској исплаћена у јуну 2023. године износила је 1.284 КМ. У односу на мај 2023. године, јунска плата је номинално већа за 0,3%, а реално за 0,2%, Просјечна јунска плата је у односу на исти мјесец претходне године номинално већа за 11,0%, а реално за 4,5%.

Када се упореди просјечна нето плата исплаћена у првом полугодишту 2023. године (1.260КМ) са просјечном нето платом у првом полугодишту 2022. године (1.097КМ), евидентан је раст исте. Наведено потврђује да се наставља растући тренд нето плата, те се очекује да ће се исти тренд наставити и у наредном периоду.

Посматрано по подручјима, у јуну 2023. године у односу на јун 2022, сва подручја забиљежила су номинални раст нето плате, од чега највише у подручјима Умјетност, забава и рекреација 23,6%, Дјелатности пружања смјештаја, припреме и послуживања хране, хотелијерство и угоститељство 16,5% и Пољопривреда, шумарство и риболов 14,3%. У јуну 2023. године највиша просјечна нето плата исплаћена је у подручју Информације и комуникације и износила је 1.683 КМ, а најнижа просјечна нето плата у јуну 2023. године исплаћена је у подручју Грађевинарство и износила је 950 КМ.

1.2. Јавне финансије Републике Српске

- **У првих шест мјесеци 2023. године наставља се позитиван тренд из претходног периода у наплати јавних прихода Републике Српске, које прикупља Пореска управа Републике Српске преко рачуна јавних прихода⁴.**

У првих шест мјесеци 2023. године на рачун јавних прихода Републике Српске уплаћено је 1,79 милијарди КМ, што је за 16 одсто више у односу на исти период претходне године.

Доприноси су у првих шест мјесеци ове године наплаћени у износу од 1,08 милијарди КМ, што је за 16 одсто више него у истом периоду претходне године. Директни порези су у посматраном периоду ове године наплаћени у износу од око 444,9 милиона КМ, што је за 20 одсто више него у истом периоду 2022. године. Значајан раст наплате код директних пореза биљежи и порез на доходак, који је наплаћен у износу од око 170 милиона марака, што је за 36 процената више у односу на упоредни период. Наведени раст пореза на доходак је директан индикатор раста броја запослених и раста плата. Такође, у првих шест мјесеци ове године, забиљежен је и раст наплате прихода по основу пореза на непокретности, и то за 25 одсто у односу на период јануар-јун 2022. године. Код осталих јавних прихода, наплата је за 11 одсто виша у односу на прву половину 2022. године. Када је у питању ова група јавних прихода, настављен је раст наплате прихода по основу казни (4%) и накнада за приређивање игара на срећу (36%) у односу на прву половину 2022. године.

Када се посматра само јун 2023. године, наплата је износила 313,6 милиона КМ, што је за 20 % више него у истом мјесецу прошле године.

- **Просјечна стопа раста за период јануар-јун 2023. године показује да, иако су настављени позитивни трендови у наплати индиректних пореза које прикупља Управа за индиректно опорезивање БиХ а који по коефицијентима расподеле припадају Републици Српској, у првом кварталу 2023. године остварена је знатно нижа стопа раста у односу на просјек, док је у другом кварталу 2023. године остварен пад у наплати прихода у односу на прво полугодиште 2022. године.**

Анализа мјесечне наплате индиректних пореза који су распоређени Републици Српској за период јануар-јун 2023. године указује на нижу наплату истих у фебруару (-1,3%), априлу (-7,3%) и мају (-1,1%) 2023. године, у односу на исти период прошле године. Наведене мјесечне стопе за посљедицу су имале раст наплате прихода од индиректних пореза када се посматра прво полугодиште, али по нижој стопи раста од просјека. Односно, у првих шест мјесеци 2023. године наплаћено је за 2,5% више прихода од индиректних пореза у односу на исти период претходне године.

Поредећи наплату по кварталима, у првом кварталу 2023. године остварен је раст индиректних пореза укупно распоређених Републици Српској по стопи од 5,4%, док је у другом кварталу забиљежен пад (-0,35%). То је уједно и први пут да је забиљежена негативна стопа раста још од четвртог квартала 2020. године (-4,5%) када је пад у наплати индиректних пореза изазван кризом усљед пандемије вируса корона.

⁴ Извор: Пореска управа Републике Српске.(2023).

- **Према коначним подацима на дан 30.06.2023. године, укупан дуг Републике Српске који подлијеже законском ограничењу износи 6.050,6 милион КМ, тј. 39,2% БДП-а, док јавни дуг који подлијеже законском ограничењу износи 5.083,8 милиона КМ, тј. 32,9% БДП-а.**

У периоду 01.01-30.06.2023. године, по основу спољног и унутрашњег дуга и индиректног дуга Републике Српске, према прелиминарним подацима, створено је нових обавеза у укупном износу од 455,2 милиона КМ.

Од створених нових обавеза од почетка текуће године до 30.06., око 94% се односи на унутрашњи дуг, односно 426,4 милиона КМ, док остатак од 28,94 милиона КМ на спољни дуг. Структуру новог спољног дуга према намјени највећим дијелом чини дуг по основу инвестиционих пројеката, док се свега око 3% односи на инструмената за финансирање буџетске потрошње. Од 426,4 милиона КМ који се односи на нови унутрашњи дуг од почетка текуће године, износ од 115,5 милиона КМ се односи на задужење по основу емитованих трезорских записа, а 310,9 милиона КМ по основу емитованих дугорочних обвезница.

С друге стране, од почетка 2023. године до 30. јуна отплаћено је, односно сервисирано је спољног и унутрашњег дуга и индиректног дуга Републике Српске, према коначним подацима, укупно 748,6 милиона КМ. На сервис спољног дуга односи 547,96 милиона КМ, а на сервис унутрашњег дуга односи 200,77 милиона КМ.

Стање укупног дуга Републике Српске, према коначним подацима на дан 30.06.2023. године, износи 6.111,2 милиона КМ, од чега је:

- спољни дуг 3.738,6 милиона КМ, од чега се око 70% односи на дуг Републике Српске, 4% на дуг јединица локалне самоуправе и 26% на дуг јавних предузећа и ИРБ-а, те
- унутрашњи дуг 2.372,6 милиона КМ, од чега се око 78% односи на дуг Републике Српске, 15% дуг јединица локалне самоуправе и 7% дуг фондова социјалне сигурности.

- **Влада Републике Српске усвојила је Консолидовани извјештај о извршењу Буџета Републике Српске за период 01.01.2023. године до 30.06.2023. године, према коме је за посматрани период остварен буџетски суфицит.**

На основу Консолидованог извјештаја о извршењу буџета Републике Српске за период 01.01-30.06.2023. годину, буџетски приходи су остварени у износу од 1,98 милијарди КМ, што представља 95,61% у односу на Буџетом планиран износ за првих шест мјесеци 2023. године. У поређењу са извршењем буџета за прво полугодиште претходне фискалне године, у 2023. години буџетски приходи већи су за 10,3%. Увидом у структуру реализованих буџетских прихода у првој половини 2023. године, 92,6% наплаћених прихода је из категорије пореских прихода.

Порески приходи у првих шест мјесеци 2023. години реализовани су у износу од 1,83 милијарде КМ или 95,96% у односу на Буџетом планиран износ за тај период. Поредешти остварење пореских прихода у првој половини 2023. години са реализацијом у истом периоду претходне године, исти су већи за 10,45%. У оквиру пореских прихода, веће остварење у односу на Буџетом планирани износ забиљежено је код пореза на добит за 33,56%, као и код пореза на доходак за 14,58%.

У првој половини 2023. године приходи од индиректних пореза прикупљени преко УИО, као најзначајнија ставка у структури пореских прихода, остварени су у укупном износу од 801,86 милиона КМ, што представља извршење 84,07% у односу на Буџетом планиран износ.

На основу Консолидованог извјештаја о извршењу Буџета за период 01.01-30.06.2023. године, буџетски расходи су остварени у износу од 1,91 милијарда КМ, што представља извршење од 90% у односу на Буџет за првих шест мјесеци 2023. године. Ниже остварење расхода у односу на план евидентирано је на ставци текућих расхода, и то за 7,9% у односу на износ планиран Буџетом за прва два квартала 2023. године.

Извршење буџета за период 01.01-30.06.2023. године има за резултат буџетски суфицит у износу од 28,98 милиона КМ. Буџетом за посматрани период планиран је буџетски дефицит у износу 130,61 милиона КМ. Остварени буџетски суфицит резултат је значајно ниже реализације буџетских расхода и смањења издатака за нефинансијску имовину у односу на план.

1.3. АКТУЕЛНОСТИ ЕКОНОМСКЕ ПОЛИТИКЕ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

- **Влада Републике Српске, уз претходно достављено Мишљење Фискалног савјета Републике Српске, разматрала је и усвојила Документ оквирног буџета Републике Српске за период 2024-2026. година.**

Документом оквирног буџета Републике Српске за период 2024-2026. година (у даљем тексту: ДОБ) дате су основне макроекономске пројекције за израду Документа са исказаним ризицима остварења истих. Највећа неизвјесност и изазов у остварењу макроекономских пројекција по основном сценарију произилази највећим дијелом из спољњих ризика, односно из неизвјесности и могућих дугорочних посљедица дешавања у Украјини на цијене енергената, сировина и хране, као и њихову расположивост, али и утицаја осталих економских и геополитичких сукоба на међународном нивоу.

Процјене и пројекције основних макроекономских показатеља Републике Српске презентоване у ДОБ-у предвиђају да ће се у 2023. години остварити реалан раст БДП Републике Српске по годишњој стопи од 2,1%, док су за 2024, 2025. и 2026. годину пројектоване реалне стопе раста од 3,0%, 3,2% и 3,5%, респективно.

На основу достављеног Документа оквирног буџета Републике Српске за период 2024-2026. година, очекује се континуиран, али благи раст укупних прихода за сектор опште владе. Очекивани укупни приходи износе 6.524,9 милиона КМ у 2024. години, 6.843 милиона КМ у 2025. години, односно 7.114,4 милиона КМ у 2026. години. Према датим пројекцијама за период 2024-2026. година, укупна потрошња за сектор опште владе укључујући расходе и нето издатке за нефинансијску имовину износи 6.786,5 милиона КМ, 7.010 милиона КМ и 7.260,2 милиона КМ, респективно.

У оквиру пројектоване буџетске потрошње за посматрани период, укупни расходи износе 6.291,9 милиона КМ у 2024. години, 6.483,8 милиона КМ у 2025. години и 6.691,4 милиона КМ у 2026. години.

Према пројектованим буџетским оквирима за период 2024-2026. година на нивоу опште владе, пројектован је дефицит од 261,6 милиона КМ, 167 милиона КМ и 145,8 милиона КМ, респективно. Дакле, средњорочни фискални циљ је постепено смањење дефицита, што се позитивно рефлектује на фискалну стабилност. Враћање консолидованог буџетског дефицита у Законом дефинисана општа фискална правила планира се у 2023. години. Према процјенама, у 2023. години очекује се буџетски дефицит у износу од 2,6% БДП-а. У наредном периоду 2024-2026. године, пројектован је буџетски дефицит кроз године, и то 1,58% БДП-а, 0,96% БДП и 0,79% БДП-а.

- **Влада Републике Српске прихватила је Информацију о провођењу поступка додјеле подстицаја за повећање плате радника са ефектима додијељених подстицаја за обрачунски период јул-децембар 2022. године.**

У складу са Законом о подстицајама у привреди Републике Српске и Правилником о поступку додјеле подстицаја за повећање плате радника, Министарство привреде и предузетништва је у сарадњи са Пореском управом, провело процедуру додјеле подстицаја за седми обрачунски период од 01.07. до 31.12.2022. године. За додјелу подстицаја, пријавило се највећи број привредних субјеката од увођења подстицаја, укупно 901 привредни субјекат који запошљавају око 56.000 радника. Подстицај у седмом

обрачунском периоду исплаћен је у износу од 7,9 милиона КМ за 814 привредних субјеката који су повећали плату за 28.567 радника. Највећи износ подстицаја исплаћен је привредним субјектима из прерађивачке индустрије (37,4%).

Позитивни ефекти подстицаја у седмом обрачунском периоду огледају се у самом повећању плата радника, а затим и у позитивном утицају на цјелокупну привреду у виду повећања уплате доприноса, повећање броја запослених, те раст бруто плата радника у децембру 2022. године за 17,2% у односу на период почетне плате (децембар 2021. године).

- **Влада Републике Српске усвојила је годишњи Извјештај о реализацији Стратегије управљања јавним финансијама Републике Српске за период 2021-2025. године, за 2022. годину, а који сумира информације о провођењу активности односно подактивности, које су прикупљене од носилаца активности задужених за реализацију мјера дефинисаних Акционим планом.**

Стратегија управљања јавним финансијама Републике Српске 2021-2025. године која је усвојена 2021. године, служи као главна смјерница за јачање правног и институционалног оквира и система за управљање јавним финансијама Републике Српске, а у складу са захтјевима ЕУ и међународним стандардима у дефинисаном временском оквиру. Стратегијом је дефинисано да се степен реализације мјера и активности планираних у периоду 2021-2025. година прати кроз годишње извјештаје о спровођењу Стратегије.

Извјештај о реализацији Стратегије за 2022. годину је други годишњи извјештај који обједињује постигнути напредак у извјештајној и 2021. години кроз шест реформских области унутар којих су Акционим планом дефинисане 22 мјере, 57 активности и 172 подактивности. Узимајући у обзир вишегодишњу динамику реализације активности, у 2022. години остварен је напредак у односу на претходну годину код 28 (49%) активности чија је реализација очекиваних резултата дјелимично остварена.

Анализирајући остварење активности планираних Стратегијом, са 31.12.2022. године може се констатовати да је присутан тренд континуитета активности започетих у 2021. години, уз реализацију већине планираних активности и њима припадајућих резултата мјере у 2022. години. Реализација планираних активности током 2021. године одвијала се у специфичним околностима проузрокованим пандемијом вируса ковид-19, што је утицало на рокове извршења за извјештајну годину и на потпуну и квалитетну реализацију појединих подактивности, које су захтијевале усвајање законских и подзаконских акта у планираном року, обезбијеђеност адекватног капацитета запослених, те доступност и организовање обука. У вези са тим, у циљу постизања планираних резултата мјере током 2022. године носиоци активности настојали су постићи планирану динамику реализације, како за претходну, тако и за извјештајну годину.

2. ФИСКАЛНА КРЕТАЊА У СВИЈЕТУ И КАРАКТЕР ФИСКАЛНЕ ПОЛИТИКЕ У 2023. ГОДИНИ

2.1. ФИСКАЛНА КРЕТАЊА У СВИЈЕТУ 2022. ГОДИНЕ

Како би се одржао стандард становништва, те како би се очувала привредна и инвестициона активност у условима растућих трошкова изазваних растом општег нивоа цијена, у 2022. години владе европских земаља су почеле да примјењују мјере у циљу амортизације шокова глобалне енергетске кризе. Током 2022. године карактер фискалних мјера у већини земаља био је експанзиван, подржавајући.

Фискалне мјере које су земље усвојиле да би ублажиле утицај високих цијена енергије на домаћинства и привреду могу се широко подијелити у двије категорије:

1. политике сузбијања раста цијена и
2. подршка приходима домаћинствима.

Табела 4: Фискалне мјере усвојене у Европи у циљу пружања подршке домаћинствима у ублажавању енергетске кризе

ПОЛИТИКЕ СУЗБИЈАЊА РАСТА ЦИЈЕНА	1.1. Смањење акциза или стопе ПДВ-а на енергенте	Белгија, Бугарска, Финска, Њемачка, Грчка, Италија, Литванија, Холандија, Румунија
	1.2. Ограничења малопродајних цијена енергената	Француска, Мађарска, Португал, Румунија, Словенија, Шпанија, УК за природни гас и Аустрија, Естонија, Њемачка, Пољска, Словачка за електричну енергију
	1.3. Попусту на рачуне за енергију	- снижене тарифе (тзв. социјалне тарифе) за домаћинства са нижим приходима (Белгија, Грчка, Италија, УК). - снижене тарифе за ограничену или основну потрошњу електричне енергије (Аустрија, Хрватска, Естонија, Холандија, Пољска)
ПОЛИТИКА ПОДРШКЕ ПРИХОДИМА ДОМАЋИНСТАВА	2.1. Нециљане мјере	- Готовински трансфери (Аустрија, Кипар, Чешка Република, Француска, Њемачка, Шпанија, УК) - Ваучери за рачуне за енергију (Белгија, Хрватска, Естонија, Холандија, Румунија, Шведска) и друге облике субвенција као што су грантови за енергетску ефикасност/ субвенције (Литванија, Луксембург, Шведска)
	2.2. Циљане мјере за угрожена домаћинства	- проширење обухвата постојећих програма социјалне помоћи (Белгија, Луксембург) и - прогресивне или паушалне трансфере који се опорезују на приход (Кипар, Њемачка).

Извор: IMF WORKING PAPERS Targeted, Implementable, and Practical Energy Relief Measures for Households in Europe, December 2022.

Иако су привремене мјере за сузбијање инфлације и растућих трошкова енергије имале утицај на буџете за 2022. годину, очекује се да ће се дефицити буџета 2023. године благо смањити у односу на 2022. годину. Међутим, међународне финансијске институције су исказале забринутост због тога што национални буџети и мјере у 2023. години нису добро циљани, а у неким случајевима, и даље су превише експанзивни. За земаље ЕУ, према Европској комисији, мјере расхода и прихода у просјеку износиле 1,2% БДП-а у 2022. године. С обзиром да је инфлација и у 2023. години остала висока, очекује се да ће мјере фискалне подршке најављене у буџетима за 2023. коштати између 0,9% (у условима непромијењених буџетских политика) и 2% БДП-а (у случају нових мјера фискалне политике које би изазвале додатне буџетске расходе)⁵.

⁵ European Commission. (2022). European Economic Forecast - Autumn 2022.

Табела 5: Преглед трошкова фискалних мјера у 2022. и 2023. години, у циљу подршке дохотку домаћинстава, по европским земљама

ЗЕМЉА	Фискалне мјере у 2022. и 2023. години, у % БДП
Малта	5,64
Велика Британија	5,07
Француска	4,25
Словачка	4,14
Аустрија	4,07
Грчка	4,05
Литванија	3,77
Пољска	3,57
Сјеверна Македонија	3,10
Молдавија	3,08
Србија	3,06
Румунија	2,86
Италија	2,82
Хрватска	2,73
Холандија	2,71
Летонија	2,71
Португал	2,68
Албанија	2,65
Турска	2,55
Њемачка	2,54
Луксембург	2,26
Чешка	2,26
Босна и Херцеговина	2,03
Норвешка	1,77
Естонија	1,72
Белгија	1,62
Словенија	1,55
Шведска	1,36
Шпанија	1,22
Ирска	1,11
Кипар	0,76
Мађарска	0,70
Финска	0,47
Бугарска	0,43
Данска	0,37
Црна Гора	0,23
ПРОСЈЕК	2,27

Извор: IMF WORKING PAPERS Targeted, Implementable, and Practical Energy Relief Measures for Households in Europe, December 2022.

Подаци у претходној табели показу висину трошкова фискалних мјера из 2022. године и најављених и усвојених мјера за 2023. годину. Уопштено говорећи, у европским земљама, фискални трошкови предузетих фискалних мјера подршке домаћинствима, укључујући и оне повезане са политикама сузбијања цијена, крећу се од 1 до близу 6 процената БДП-а.

Фискални одговори на већу цијену енергије и хране имали су утицај на буџетске резултате опште државе у 2022. години. Многе земље су имале и користи, односно неочекивани раст прихода, углавном због веће инфлације него што је првобитно очекивано.

У кратком року, инфлација номинално повећава приходе повећањем пореске основице. Инфлација доприноси смањењу односа дуга и дефицита. Међутим, с друге стране присутан је ризик од раста дефицита државног буџета. Инфлација повећава расходну страну буџета кроз повећање расхода за плате у јавном сектору, доводи до номинално већих социјалних давања, те повећава расходе за набавку роба и услуга које набављају у државној управи усљед раста цијена. Велико повећање цијена енергије и хране ствара притиске да влада усваја мјере у циљу ублажавања њиховог утицаја на домаћинства, укључујући социјалне трансфере. Већа инфлација могла би утицати на привредни раст и стање јавних финансија, било кроз већу неизвјесност или ниже остварне приходе. Веће цијене и више каматне стопе доводе до споријег раста економије. Инфлаторни притисци доводе до повећања расхода за камате на јавни дуг индексиране националном инфлацијом или инфлацијом еврозоне.⁶

Графикон 4: Квартални буџетски дефицит/суфицит, за Европску унију и еврозону, као % БДП

Извор: Eurostat.

Анализа података приказаних на претходном графикону показује погоршање буџетског резултата у посљедња два квартала 2022. године. Наведено је посљедица

⁶ Повећање расхода камата у 2022. години у распону је од 0,6% БДП-а (Пољска) до 4,8% БДП-а (Велика Британија).

увођења мјера фискалне политике у циљу очувања животног стандарда становништва и привредне активности, те се исто одразило на погоршање укупног буџетског резултата за 2022. годину. Према подацима Европске комисије о нивоу буџетског биланса за 2022. годину⁷, просјечан буџетски дефицит ЕУ био је око 3% БДП-а, а у еврозони 3,2%. У 2022. години у односу на 2021. годину, просјечно на нивоу ЕУ и еврозоне, смањени су нивои буџетског дефицита и дуга. У еврозони буџетски дефицит као проценат БДП пао је са нивоа од 5,3% у 2021. на 3,2% у 2022, а у ЕУ са 4,8% на 3%.

У 2022. години, 20 земаља чланица је остварило буџетски дефицит. Највећи буџетски дефицит пријављен је у Италији, достижући ниво око -8% БДП-а, затим у Мађарској (-6,2%), Румунији (-6,2%) и Малти (-5,8%). Једанаест земаља чланица ЕУ остварило је дефицит изнад 3% БДП-а у 2022. години. С друге стране, шест земља пријавиле су позитиван резултат опште државе, односно буџетски суфицит у 2022. години. Највиши буџетски суфицит у 2022. години оствариле су Данска (3,3%), Кипар (2,1%) и Ирска (1,6%). Холандија је пријавила уравнотежен буџетски биланс за 2022. годину.

Нивои дуга опште државе у земљама чланицама ЕУ обично су остали стабилни или погоршани 2022. године. У еврозони, дуг опште државе као проценат БДП-а смањено се са нивоа од 95,5% у 2021. на 91,6% у 2022. години, те са 88% 2021. године на 84% у 2022. години у ЕУ. Док су многе земље и даље користиле ниске каматне стопе и опадајуће дефиците, било је сталног позајмљивања великих размјера од стране неких земаља. Крајем 2022. године, 13 земаља чланица ЕУ имало је ниво дуга владе изнад границе од 60% БДП-а. Од тога, шест земаља ЕУ имало је ниво јавног дуга изнад 100% БДП-а. Грчка је забиљежила највиши однос дуга до БДП-а са нивоом 171% БДП-а у 2022. години, затим Италија (144,4%), Португал (113,9%), Шпанија (113,2%), Француска (111,6%), Белгија (105,1%). С друге стране, најнижи ниво дуга у односу на БДП забиљежен је у Естонији (18,4%), Бугарској (22,9%), Данској (30,1%) и Шведској (33%).

2.2. КАРАКТЕР ФИСКАЛНЕ ПОЛИТИКЕ У 2023. ГОДИНИ

Експанзивна или реструктивна фискална политика? У средњем року, већина економија буџетом планира напуштање експанзивне фискалне политике која је била присутна током пандемије вируса корона 2020. године и током енергетске, прехранбене и економске кризе из 2022. године. Међутим, и у наредном периоду очекује се да ће значајан дио буџетских средстава бити усмјерен за ублажавања актуелне економске кризе.

Док је пандемија вируса корона обиљежила свјетску економију 2020. године, глобална, висока и растућа инфлација, криза на међународним тржиштима енергије и сировина, те дешавања у Украјини, ескалација међународних геополитичких сукоба

⁷Eurostat. (2023).

https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/GOV_10Q_GGNFA__custom_192621/bookmark/table?lang=en&bookmarkId=2e56b64e-7871-460a-9777-140e8d4255cc

обиљежили су 2022. годину. Све наведено поставља нове и растуће ризике, неизвјесности и изазове за економске политике у 2023. години. У таквим околностима, основни задатак економске политике, а самим тим и фискалне политике, је да очува стандард грађана и да обезбиједи стабилност привредних токова.

У годинама корона кризе, улога фискалне политике је била кључна. Међутим, околности за дјеловање фискалне политике су се промијениле у условима растућих глобалних неизвјесности. Висока и растућа инфлација, успоравање привредног раста и поштравање услова задуживања, уз повећану буџетску потрошњу, проблеми су и изазови с којим се суочава фискална политика 2022. године, што се наставља и у 2023. години.

Док је за 2022. годину фискална политика била експанзивног карактера у циљу очувања животног стандарда становништва и привредне активности, у текућој 2023. години и у наредним годинама, на државним властима је да јавне финансије врате у оквире стабилности и одрживости. Стога, фискална политика у наредном периоду треба бити дефинисана у правцу смањења буџетског дефицита и јавног дуга. Очекује се да јавна потрошња неће бити у мјери као што је била 2022. године, под условом да не дође до нових негативних кретања који би захтијевали нове реакције фискалних власти. Односно, очекује се да ће повећање буџетске потрошње у циљу подршке усљед раста цијена изостати, односно, да неће представљати значајну промјену као што је био случај у ванредним околностима 2022. године усљед дешавања у међународном окружењу.

Планирање економске и фискалне политике, у наредном периоду, првенствено ће зависити од процјене ефеката украјинске кризе на међународно окружење и домаће прилике. Опредјељење је да се и поред неповољне ситуације иде на уравнотежење и стабилизацију јавних финансија, како би се смањило учешће јавног дуга у БДП-у, како би се уравнотежили буџетски биланси, те створиле основе за стабилан привредни раст. Паралелно с тим потребно је обезбиједити простор за правовремену реакцију фискалне политике на економске шокове.

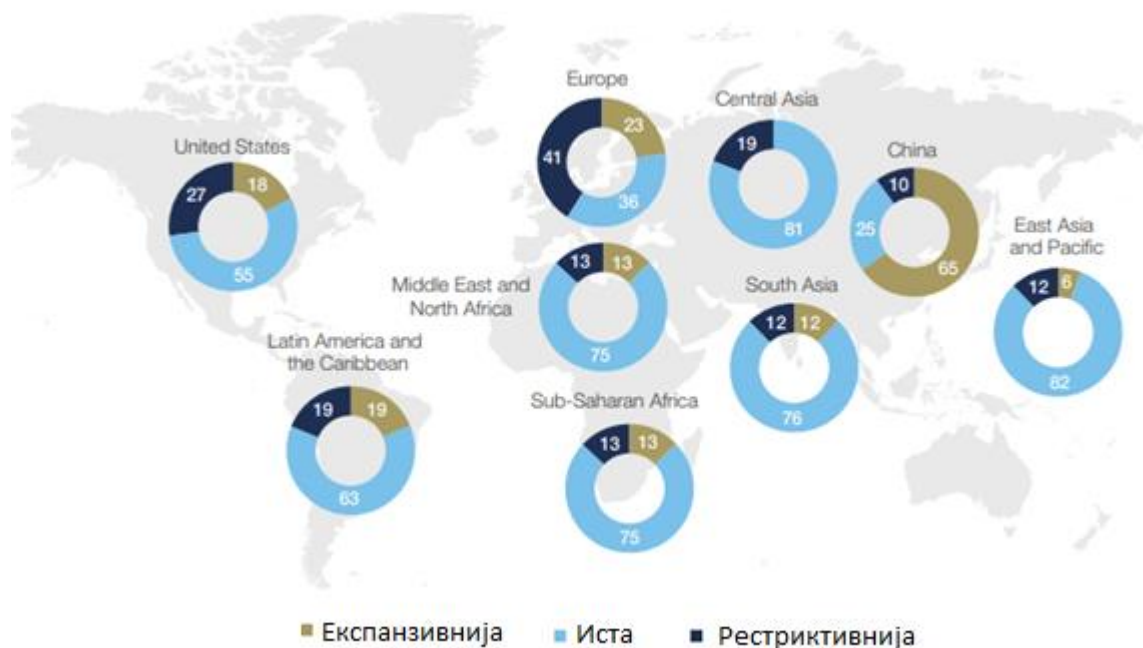
Носиоци економских политика се суочавају са ризиком између поштравања у недовољној мјери или прекомјерног поштравања у текућој години, али и наредним фискалним годинама. Поштравање у превеликој мјери може довести до дубоке и/или дуготрајне рецесије која иде на штету домаћинства и привреде. Ипак, поштравање у недовољној мјери у односу на потребну може бити још горе, узрокујући стални раст трошкова живота и високе цијене инпута, а потенцијално и потребу за накнадним још оштријим монетарним поштравањем ради враћања стабилности цијена.

Поред доношења праве одлуке о карактеру економских политика, кључно питање је и благовременост, односно прави тренутак за њихово увођење. То посебно има значаја код увођења монетарних олакшица, с обзиром на временско кашњење мјера монетарне политике.

Доносиоци фискалних политика се суочавају са значајним изазовима, посебно имајући у виду значајно смањење фискалног простора због ванредних буџетских издатака током пандемије вируса корона. Трошкови задуживања се значајно повећају усљед глобалног монетарног затезања. Владе се суочавају са избором између тренутних потреба

за инвестицијама и ограничења у фискалним приходима. И у ситуацији да има фискалног простора за потрошњу, владе морају да се позабаве друштвеним изазовима, дугорочним инвестирањем у здравство, образовање, инфраструктуру и енергију, како би се повећала отпорност, не искључујући могућ ризик зачараног циклуса прегријавања економије и већих трошкова. Поред наведеног, постоје и политички притисци, уз ризик да би фискално поштравање, у вријеме погоршања економског стања за многа домаћинства, могло покренути социјалне немире, протесте.

Графикон 5: Очекивања у погледу карактера фискалне политике у 2023. години, у односу на 2022. годину

Извор: World Economic Forum. (2022). Chief Economists Survey, December 2022.

У посљедњем истраживању⁸, испитаници углавном очекују континуитет у фискалној политици 2023. године у односу на 2022. годину. Међутим, у Европи велики дио испитаника (41%) очекује да ће фискална политика поштрити у 2023. години. Кина се издваја у очекивањима монетарне и фискалне политике. Скоро двије трећине (65%) испитаника очекује да фискална политика у Кини буде експанзивнија, док 50% очекује да се монетарна политика поштрити. Ово потврђује чврсто опредјељење да је потребна политика подршке оживом расту у Кини и да тренутни ниски нивои инфлације стварају више простора за такву политику, за разлику од других земаља и региона.

⁸ Извор: World Economic Forum. (2022). Chief Economists Survey, December 2022.

У земљама еврозоне, у 2023. години предвиђа се одређено попуштање фискалних политика. Мјере подршке које су владе земаља еврозоне одобриле у својим буџетским плановима за 2023. годину, при чему је готово цјелокупна фискална подршка повезана с енергетском кризом и дешавањима у Украјини, износи око 2 % БДП а 2023.⁹ Очекује се на основу тренутно одобрених владиних мјера, да ће отприлике трећина фискалне подршке, посебно потрошња на мјере којима се компензује раст цијена енергије и инфлација, те потрошња на обрану, имати утицај и на буџет у 2024. године.

У земљама еврозоне очекује се да ће се карактер фискалне политике поштристи у 2024. години будући да се тренутно претпоставља да ће се велики дио мјера укинати, док за 2025. годину очекује да ће бити углавном неутралан. Побољшање омјера буџетског салда и БДП-а током читавог пројекцијског раздобља посљедица је цикличке компоненте. Укупан јавни дуг еврозоне требао би се, након наглог повећања у 2020. године, смањивати да би у 2025. износио око 88 % БДП а, што је и даље изнад нивоа забиљеженог прије пандемије (84 %). То је смањење углавном проузроковано је повољним разликама између каматних стопа и стопа раста захваљујући расту номиналног БДП-а.

Према публикацији Независних ЕУ фискалних институција¹⁰, очекује се да ће у 2023. години буџетски биланс земаља ЕУ у просјеку остати негативан око -3 % БДП-а, при чему ће већина националних влада остварити буџетски дефицит.¹¹ Присутна је забринутост у вези извршења буџета земаља ЕУ за 2023. годину, посебно у вези са фискалним ризицима који проистичу из стално високе инфлације. Ризици који проистичу из високе инфлације односе се на повећање расходне стране буџета усљед повећања плата у јавном сектору, аутоматске индексације буџетске потрошње (посебно пензија), те притисак на владе да спроведу мјере за ублажавање такозване „кризе трошкова живота“.

Посљедњи објављени подаци Европске комисије о нивоу буџетског дефицита за земље ЕУ односе се на први квартал 2023. године. Према наведеној бази података, за први квартал 2023. године остварен је сезонски прилагођен буџетски дефицит од -3,0% БДП на нивоу ЕУ, док је на нивоу еврозоне исти у просјеку нешто виши (-3,2% БДП-а). Највећи дефицит оствариле су Бугарска -4,4% БДП-а и Мађарска (-1,7% БДП-а). С друге стране, за Q1 2023. године Португал је остварио буџетски суфицит од 8,8% БДП, а Пољска 6,5% БДП.¹²

У наредној табели приказани су основни фискални индикатори, односно укупан дуг и буџетски дефицит опште владе, за одабране земље, са пројекцијама за наредних пет година.

⁹https://www.ecb.europa.eu/pub/projections/html/ecb.projections202212_eurosystemstaff~6c1855c75b.hr.html#toc6

¹⁰ European Fiscal Monitor. (2023).

¹¹ <https://www.ceps.eu/ceps-publications/european-fiscal-monitor/>

¹² Еуростат. (2023). <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/17215486/2-21072023-BP-EN.pdf/5b12c1e8-06e5-15bf-50d9-d0de82e163be?version=1.0&t=1689924954302>

Табела 6: Процјене и пројекције фискалних индикатора за одабране земље

	2019.	2020.	2021.	2022.	2023.	2024.	2025.	2026.	2027.	2028.
УКУПАН ДУГ ОПШТЕ ВЛАДЕ, КАО % БДП-А										
Аустрија	70,64	82,93	82,28	77,79	74,92	72,61	71,39	70,12	68,73	67,912
БиХ	32,08	36,04	34,40	29,56	27,61	27,34	26,87	27,89	29,82	30,82
Хрватска	71,95	86,78	78,59	67,54	65,16	64,25	63,29	62,23	61,39	60,10
Њемачка	58,93	67,99	68,62	66,54	67,16	66,47	64,40	62,33	60,94	59,62
Италија	134,14	154,89	149,81	144,70	140,29	140,04	138,49	136,89	134,79	131,95
Црна Гора	78,79	107,35	86,64	71,23	67,82	67,61	68,99	70,90	73,09	73,01
Сјеверна Македонија	40,45	50,85	53,41	51,79	51,90	50,79	51,09	50,50	49,92	49,57
Србија	51,71	56,89	56,26	53,54	50,20	46,10	44,06	41,97	39,66	38,90
Словенија	65,42	79,59	74,47	70,25	67,73	65,92	64,09	62,26	60,58	59,01
БУЏЕТСКИ ДЕФИЦИТ, % БДП-А										
	2019.	2020.	2021.	2022.	2023.	2024.	2025.	2026.	2027.	2028.
Аустрија	0,61	-8,01	-5,94	-3,31	-2,69	-1,49	-1,05	-1,06	-1,20	-1,19
БиХ	1,37	-4,62	0,74	1,83	0,27	0,24	0,25	0,26	0,32	0,26
Хрватска	0,22	-7,31	-2,59	-0,94	-2,26	-1,70	-1,26	-1,07	-1,06	-1,07
Њемачка	1,53	-4,33	-3,73	-2,62	-3,69	-1,91	-0,85	-0,66	-0,51	-0,49
Италија	-1,51	-9,66	-9,02	-8,04	-3,75	-3,34	-2,35	-1,81	-1,25	-0,74
Црна Гора	-1,77	-10,93	-1,71	-4,58	-4,72	-5,07	-5,18	-5,54	-5,76	-5,86
Сјеверна Македонија	-1,97	-8,05	-5,38	-4,44	-4,60	-3,39	-3,19	-2,98	-2,82	-2,68
Србија	-0,01	-7,24	-3,31	-0,15	-0,91	-0,58	-0,91	-1,02	-0,99	-0,85
Словенија	0,57	-7,72	-4,67	-3,26	-3,96	-2,46	-2,12	-1,47	-1,43	-1,42

Извор: IMF. (2022). World Economic Outlook April 2023.

Фискалне политике, креиране мјере и њихове фискалне импликације у наредном периоду требају бити дефинисане тако да не угрозе стабилност јавних финансија, да одрже животни стандард становништва и помогну привредни развој, али и да осигурају флексибилност реакције на евентуално снажнији удар кризе. За већину економија свијета, један од приоритета економских политика у 2023. години је обезбјеђење дезинфлације. Постепено фискално заштравање допринело би „хлађењу“ тражње и ограничило оптерећење монетарне политике у борби против инфлације. У наредном периоду, пред власти већег броја економија се поставља задатак за враћање јавног дуга у границе одрживог задужења. Нижи привредни раст и већи трошкови задуживања су подигли

коефицијенте јавног дуга у неколико економија. Тамо где је дуг неодржив, биће неопходно спровести реструктурирање или фискалну консолидацију, те дефинисати реформе на страни понуде које подстичу раст. Стога, од фискалних власти очекује се да, с једне стране, обезбиједе одрживост јавних финансија и наставак смањења нивоа јавног дуга у смислу учешћа у БДП, а с друге стране јачање политике подршке привредном расту и развоју, обезбјеђењем континуитета развојних програма.

Континуирани фискални дефицити и високи нивои јавног дуга у појединим земљама указали су на потребу за фискалном консолидацијом. Међутим, ово није вријеме за фискалну штедњу односно смањење приоритетних расхода који одржавају текућу потрошњу становништва. С једне стране, фискална штедња обично је повезана са болним резевима социјалне потрошње која додатно штети најугроженијим групама. С друге стране, преурањени прелазак на штедњу угушио би раст, одложио опоравак од тренутне кризе и угрозио развој. Уштеде на страни непродуктивних и неприоритетних буџетских расхода су пожељне, како у нормалним привредним околностима, а посебно у вријеме кризе када је неопходно рационализовати јавну потрошњу.

Усред све изазовнијег макроекономског и финансијског окружења, многе земље у развоју су у опасности да уђу у зачарани круг недовољних инвестиција, спорог раста и растућег терета сервисирања дуга. Свака брза фискална консолидација, кроз значајно смањење расхода или повећање пореза, гурнула би привреду у рецесију или би довела до дуготрајног периода са спорим растом. Брза фискална консолидација би прије погоршала него побољшала одрживост дуга у земљама у развоју. Стога, неспорно је да земље које се суочавају са високом фискалном неравнотежом, односно прекомјерним буџетским дефицитом, у наредном периоду треба да спроведу фискалну консолидацију, али се показало да је успјешнија постепена, вишегодишња фискална консолидација која би комбинованом методом уз веће смањење буџетских расхода у односу на раст буџетских прихода, вратила јавне финансије у стање стабилности и одрживости.

Будући да је фискални простор ограничен у већини земаља, јавним расходима треба добро управљати, циљано и ефикасно. Јавна потрошња, када је правилно усмјерена, посебно је ефикасна у подршци расту и развоју у временима економског застоја због мултипликативних ефеката које има на привреду. У већини земаља у развоју, стварна производња је још увијек испод потенцијалне производње. У присуству таквих резервних капацитета и економског застоја, јавне инвестиције могу бити моћно оруђе за отварање радних места и оживљавање раста. Јавне инвестиције не само да подстичу краткорочну агрегатну тражњу, већ и стимулишу формирање капитала, ширећи производне капацитете и подижући потенцијални раст. У контексту тренутне високе неизвјесности, стратешке јавне инвестиције ће сигнализирати посвећеност владе политици раста и развоја, те ублажити пад приватних инвестиција с којим се од пандемије корона вируса многе земље суочавају.